

ศึกษาและปฏิบัติธรรม

ครั้งที่ ๗๒ อิทปปัจจยตาปฏิบัติสมุปบาท ตอนที่ ๑๐

๑๘ มกราคม ๒๕๕๔

อ.สุธีร์ ทุมทอง

อิทัปปัจจยตาปฏิจจนูปบาท

๑. ความสำคัญ
๒. สิ่งที่ควรทราบเกี่ยวกับปฏิจจนูปบาท
๓. ปฏิจจนูปบาทที่เกี่ยวกับกระบวนการปฏิบัติธรรม
๔. แจกแจงขยายความหลักปฏิจจนูปบาท

๔. แจกแจงขยายความหลักปรัชญาจสมุปปบาท

๔.๑ แบบทั่วไป

กตโม จ ภิกขเว **ปฏิจจสมุปปาโท** ?

(๑) อวิชชาปัจจัย ภิกขเว สงขารธา, (๒) สงขารปัจจัย วิญญาณ์,
(๓) วิญญาณปัจจัย นามรูป, (๔) นามรูปปัจจัย สฬายตน์,
(๕) สฬายตน์ปัจจัย ผสฺโส, (๖) ผสฺสปัจจยา เวทนา,
(๗) เวทนาปัจจัย ตณฺหา, (๘) ตณฺหาปัจจัย อุปาทาน์,
(๙) อุปาทานปัจจัย ภโว, (๑๐) ภวปัจจัย ชาตี,
(๑๑) ชาตีปัจจัย ชรามรณ์ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมภวนฺติ;
เอวเมตสฺส **เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย** โหตี.

สํ.นํ. ๑๖/๒ วิภังคสูตร

๔.๒ แบบคร่อม ๓ ชาติ (๑)

ปฐิมกมฺภวสฺมี โมโห อวิชฺชา, อายุหนา สงฺขารา,
นิกนฺติ ตณฺหา, อุปคมนํ อุปาทานํ, เจตนา ภโว,
อิเม ปญฺจ ธมฺมา ปฐิมกมฺภวสฺมี อิธ ปฏฺฐินุชฺชียา ปจฺจยา.
อิธ ปฏฺฐินุชฺช วิญฺญาณํ, โอกกนฺติ นามรูปํ, ปสาโท อายตनํ,
สุญฺโจ ผสฺโส, เวทยิตฺถ เวทนา,
อิเม ปญฺจ ธมฺมา อิธูปตฺตติภวสฺมี ปุเร กตสฺส กมฺมสฺส ปจฺจยา.

ช.ปฏฺ. ๓๑/๔๗ ฉฺยณกถา

๔.๒ แบบคร่อม ๓ ชาติ (๒)

อิธ ปริปกุกตฺตา อายตนาณํ โมนโห อวิชฺชา, อายุหนา สงฺขารา,
นิกนฺติ ตณฺหา, อุปคมนํ อุปาทานํ, เจตนา ภโว,

อิเม ปญฺจ ธมฺมา อิธ กมฺมภาวสุมี อายติปฏฺฐิสฺสฺสริยา ปจฺจยา.

อายติปฏฺฐิสฺสฺสริ วิญฺญาณํ, โอกุกนฺติ นามรูปํ, ปสาโท อายตน์,
ผุฏฺโฐ ผสฺโส, เวทยิตํ เวทนา,

อิเม ปญฺจ ธมฺมา อายตี อุปฺปตฺติภาวสุมี อิธ กตฺสฺส กมฺมสฺส ปจฺจยา.

อิติ เม จตฺตฺสฺสฺสเป เตโย อทฺเต ติสฺสฺสริ วีสฺสฺสริยา อากาเรหิ ...

จุ.ปฏฺ. ๓๑/๔๗ ฉฺยฺณกถา

๔.๓ แบบชาติปัจจุบัน (๑)

จกขุณจ ปฏิจจ รูปเป จ อุปฺปชฺชติ จกขุวิณฺณํ,
ติณฺณํ สงฺกตฺติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, **เวทนาปจฺจยา** ตณฺหา.
อํ โข ภิกฺขเว **ทุกฺขสฺส** สมฺมทโย.

โสตฺถจ ปฏิจจ สทฺเท จ ...

มนฺถจ ปฏิจจ ฐมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิณฺณํ,
ติณฺณํ สงฺกตฺติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, **เวทนาปจฺจยา** ตณฺหา.
อํ โข ภิกฺขเว **ทุกฺขสฺส** สมฺมทโย.

สํ.นํ. ๑๖/๔๓ ทุกฺขสฺสตร

๔.๓ แบบชาติปัจจุบัน (๒)

จกฺขุณฺจ ปฏฺิจฺจ รฺูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิณฺณานิ,
ติณฺณํ สงฺกตฺติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา,
ตณฺหาปจฺจยา **อุปาทานํ**, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ,
ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติ:
อัยฺ โข ภิกฺขเว โลกสฺส สมฺทโย. โสตณฺจ ปฏฺิจฺจ สทฺเท จ...

สํ.น. ๑๖/๔๔ โลกสูตร

๔.๓ แบบชาติปัจจุบัน (๓)

จกฺขุณฺจ ปฏฺิจฺจ รุเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิณฺณํ,
ติณฺณํ สงฺกตฺติ ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา.

ตสฺสาเยว ตณฺหาเย อเสสฺวิราคฺคินิโรธา อุปาทานนิโรโธ,

อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ ...

เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทกฺขกฺขนฺนุสฺส นิโรโธ โหติ.

อํ โข ภิกฺขเว โลกสฺส อตฺถงฺคโม.

สํ.นํ. ๑๖/๔๔ โลกสูตร

๔.๓ แบบชาติปัจจุบัน (๔)

โส จกฺขุณา รุปี ทิสฺวา ปิยฺรฺูเป รฺูเป น สารชฺชติ,
อปฺปิยฺรฺูเป รฺูเป น พฺุยาปชฺชติ, ... ตสฺส ตํ เวทนํ อนภินนฺทโต
อนภิวทโต อนชฺโณสาย ติฏฺฐโต, ยา เวทนาสุ นนฺทติ, สา นฺริชฺฌติ,
ตสฺส นนฺทินิโรธา อุปาทานนิโรโธ, อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ, ...
เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ.

ม.มู. ๑๒/๔๑๔ มหาตัมมหาสังขยสูตร

๔.๔ แบบ ๑ ขณะจิต (๑)

ยสฺมี สมเย **อกุสฺสํ จิตฺตํ** อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสทกตํ
ทิกฺขจิกตสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ वा สทฺททารมฺมณํ वा คนฺธารมฺมณํ वा
รสารมฺมณํ वा โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ वा ธมฺมารมฺมณํ वा ยํ ยํ वा
ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो**, สงฺขารปจฺจยา
วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉกฺขจายตฺนํ,
ฉกฺขจายตฺนปจฺจยา ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา,
ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาตี,
ชาตีปจฺจยา ชรามรณํ;

เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺมทโย โหติ.

อภ.วิ. ๓๕/๒๔๘

๔.๔ แบบ ๑ ขณะจิต (๒)

ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสทกตํ
ฌานสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา ๗เปฯ ฌมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ,
ตสฺมี สมเย กุสลมฺูลปจฺจยา สงฺขารो, สงฺขารปจฺจยา
วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา นฏฺจายตฺนํ,
นฏฺจายตฺนปจฺจยา ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท,
ปสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ,
ชาติปจฺจยา ชรามรณํ;
เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนุชฺส สมฺุทโย โหติ.

อภ.วิ. ๓๕/๒๕๒

๔.๔ แบบ ๑ ขณะจิต (๓)

ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิชฺยานิกํ อปจยคามิ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ
ปหานาย ปจฺมาย ภูมียา ปตฺตียา วิวิจฺเจว กามะหิ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทุกฺขาปฏฺฐิปปํ ทนฺธาภินฺถํ, ตสฺมี สมเย
กุสลมฺมูลปจฺจยา สงฺขารो, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ,
นามปจฺจยา นฏฺฐายตฺนํ, นฏฺฐายตฺนปจฺจยา ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา,
เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว,
ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํ;
เอวเมเตสํ ฐมฺมานํ สมฺพุทธโย โหติ.

อภิ.วิ. ๓๕/๓๐๔

๔.๔ แบบ ๑ ขณะจิต (๔)

ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา
วิปากํ จกฺขุวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุปेกฺขาสหคตํ รูปารมฺมณํ,
ตสฺมี สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ,
นามปจฺจยา นฏฺฐายตฺนํ, นฏฺฐายตฺนปจฺจยา ผสฺโส,
ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ,
ชาติปจฺจยา ชรามรณํ;
เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนุชฺส สมฺมทโย โหติ.
อภี.วิ. ๓๕/๓๐๖

๔.๔ แบบ ๑ ขณะจิต (๕)

ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นียฺยานิกํ ...

ตสฺเสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา

วิปากํ วิวิจฺเจว กามเหหิ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ

ทุกฺขาปฏฺิปปทํ ทนฺธาภินฺถํ สฺสณฺณตํ, ตสฺมี สมเย สงฺขารปจฺจยา

วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฺชฺชายตฺนํ,

ฉฺชฺชายตฺนปจฺจยา ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท,

ปสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ,

ชาติปจฺจยา ชรามรณํ; เอวเมเตสํ ฐมฺมานํ สมฺมทโย โหติ.

อภิ.วิ. ๓๕/๓๒๓

๔.๔ แบบ ๑ ขณะจิต (๖)

ยสฺมี สมเย ๆเปฯ มโนวิญญานธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ **กิริยา**
เนวกุสลา นากุสลา น จ กम्मวิปากา อุปฺเปกฺขาสหคตา รูปารมฺมณา วา
ฯเปฯ ฐมฺมารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมี สมเย
สงฺขารปจฺจยา วิญญานํ, วิญญานปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา จฺญฺจายตฺนํ,
จฺญฺจายตฺนปจฺจยา ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา อธิโมกฺโข,
อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาตี, ชาตีปจฺจยา ชรามรณํ;
เอวเมตฺตสฺส เกวลสฺส ทฺถกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺมทโย โหติ.

อภิ.วิ. ๓๕/๓๓๐

จบเรื่องอิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาทเพียงเท่านี้
สวัสดิ์ครับ

